

УДК 81'42:82–4

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ МЕТАФАРЫЧНАЙ МАДЭЛІ «ЭКАНОМІКА – ГЭТА ВАЙНА» У ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫМ ДЫСКУРСЕ

Н. С. Кухарэнка,
*аспірант кафедры агульнага
і рускага мовазнаўства БДПУ*

Паступіў у рэдакцыю 02.11.16.

UDC 81'42:82–4

REPRESENTATION OF A METAPHORICAL MODEL “ECONOMICS IS WAR” IN MASS MEDIA

N. Kukharenska,
*Post-Graduate Student of the Department
of General and Russian Linguistics, BSPU*

Received on 02.11.16.

У дадзеным артыкуле аналізуецца метафарычная мадэль «Эканоміка – гэта вайна», якая ўжываецца для намінацыі і характарыстыкі эканамічных працэсаў і з’яў у сучасных беларускамоўных публіцыстычных выданнях. Апісаны віды метафарычнага пераносу з крыніцай семантычнай матывацыі «вайна». Разглядаюцца і сістэматызуюцца прыватныя метафарычныя мадэлі паводле крыніцы матывацыі: «віды вайны», «вайсковае планаванне», «ваенныя дзеянні», «суб’екты ваенных дзеянняў», на аснове якіх выяўляюцца спецыфічныя для беларускай мовы асаблівасці метафарычнага мадэлявання.

Ключавыя словы: эканамічная метафара, канцэптualaная метафара, эканамічны дыскурс, кагнітыўная лінгвістыка.

In this article the author analyses the metaphorical model «Economy is war» which is used to name and characterise economic processes and phenomena in mass media publications. We describe the types of metaphorical transfer from a semantic source of motivation ‘war’. Studying and systemizing some private models «types of war», «military planning», «military action», «subjects of war» according to the source of motivation we reveal specific features of M-modeling in the Belarusian language.

Keywords: economic metaphor, conceptual metaphor, economic discourse, cognitive linguistics.

За апошнія дзесяцігоддзі на сусветным рынку адбыліся глабальныя змены, што адбіліся не толькі на галіне палітыкі, але і на эканамічным і сацыяльным узроўнях і істотна паўплывалі на інвестыцыйную дзейнасць, крэдытную палітыку банкаў і ў цэлым на нацыянальныя эканомікі, што ў сваю чаргу прывяло да ўзнікнення новых метафарычных вобразаў і паняццяў.

Становіцца практычна немагчымым апісаць новыя паняцці і рэаліі, якія ўзнікаюць, у рамках традыцыйных тэрмінаў, таму ўсё часцей сталі выкарыстоўвацца метафары як адзіны спосаб намінацыі і апісання эканамічных працэсаў. На сучасным этапе развіцця лінгвістыкі асаблівае месца займае вывучэнне кагнітыўнай метафары, якая, у сваю чаргу, змяніла традыцыйны погляд на сувязь мовы і мыслення, мовы і працэсу пазнання. Аўтары тэорыі кагнітыўнай метафары Дж. Лакоф і М. Джонсан сцвярджаюць, што «метафара пранізвае наша паўсядзённае жыццё, прычым не толькі мову, але і мысленне і дзейнасць» [1, с. 25].

Адным з важных падыходаў у сучаснай кагнітыўнай лінгвістыцы з’яўляецца дыскурсіўны падыход да вывучэння матэрыялу, які мае на ўвазе вывучэнне метафарычных мадэляў непасрэдна ў дыскурсе, у якім яны з’явіліся

і функцыянуюць. Метафарычная мадэль – гэта існуючая ў свядомасці носьбітаў мовы схема сувязі паміж паняццёвымі сферамі. Метафарычныя мадэлі з’яўляюцца неад’емнай часткай нацыянальнай моўнай карціны свету, нацыянальнага менталітэту, цесна звязаны з гісторыяй нацыі і сучаснай сацыяльна-эканамічнай і палітычнай сітуацыяй.

Эканамічны дыскурс усё часцей становіцца аб’ектам лінгвістычных прац, а параўнальнае і супастаўляльнае даследаванне метафарычных мадэлей эканамічнай сферы дапамагае вызначыць тэндэнцыі развіцця дыскурсу, уплыву эканамічных працэсаў на развіццё і функцыянаванне мовы. Беларускі эканамічны дыскурс з’яўляецца «адносна маладой сферай функцыянавання і развіцця мовы» [2, с. 108]. У дадзеным артыкуле мы разглядаем метафарычную мадэль «эканоміка – гэта вайна» ў сучаснай беларускамоўнай публіцыстыцы, сістэматызуем яе разнавіднасці паводле крыніцы матывацыі.

Матэрыялам для аналізу сталі тэксты, апублікаваныя ў сучасных перыядычных выданнях. Намі былі прааналізаваны 35 эканамічных артыкулаў з беларускамоўных газет, дзе выяўлены 106 прыкладаў метафарычнай мадэлі «эканоміка – гэта вайна».

Крыніца матывацыі «вайна». На працягу шматвекавой гісторыі чалавецтва вайна з'яўлялася не толькі сродкам барацьбы за ўладу і парадак, але і нажывы, абагачэння. Метафарычныя апісанні тактыкі і стратэгіі ўдзельнікаў ваенных канфліктаў і вынікаў войнаў выкарыстоўваюцца для намінацыі і характарызацыі эканамічных з'яў. Дадзеная мадэль рэалізуецца як у агульнай метафарычнай мадэлі «эканоміка – гэта вайна», так і ў прыватных пераносах.

«Віды вайны». Сусветныя глабальныя крызісы значна паўплывалі на сферу эканомікі, раскрываючы праблемы і цяжкасці ў гэтай сферы, таму вайна і канфлікт часта метафарычна характарызуюць складаныя і супярэчлівыя эканамічныя працэсы. У аснове дадзеных метафарычных мадэляў знаходзіцца спектр канцэптואльных метафар, якія змяшчаюць намінацыю «вайна»:

«Гэта фінансавая вайна. Гэта ўжо эканамічная вайна, і нам у гэтай вайне трэба не перамагчы, мы нікога перамагаць не збіраемся, нам трэба не аддаць сваё, нам трэба выстаяць», – перадае БЕЛТА словы А. Г. Лукашэнкі.

(«Звязда» ад 28.08.2015)

Газавая вайна: погляд з Украіны.

(«Новы Час» ад 19.01.2009)

Газавая вайна: зноў нічыя.

(«Наша Ніва» ад 13.02.2008)

Малочная вайна.

(«Наша Ніва» ад 06.06.2009)

Малочная вайна можа аднавіцца.

(«Наша Ніва» ад 2.07.2009)

Прадпрыемствы краіны паводзяць вынікі мясной вайны.

(«Новы Час» ад 15.12.2014)

Гэта эканамічная вайна 2014-га – 2015-га са знешнім светам. На гэтым фронце былі прайграныя ўсе бітвы.

(«Новы Час» ад 7.01.2016)

Для беларускамоўнага публіцыстычнага дыскурсу характэрна частае выкарыстанне разглядаемай мадэлі для апісання ўзнікаючых эканамічных праблем паміж Расійскай Федэрацыяй і Рэспублікай Беларусь (малочная, газавая, інфармацыйная). Сустрэкаюцца таксама метафары, якія змяшчаюць сінонімы дамінанты «вайна»:

Пайшоў другі месяц барацьбы індывідуальных прадпрыемстваў за выжыванне.

(«Новы Час» ад 4.02.2016)

Канкурэнтная барацьба ідзе ў сферы лёгкай прамысловасці.

(«Звязда» ад 28.07.2016)

Нам абяцаюць «барацьбу з інфляцыяй і ростам цэнаў».

(«Новы Час» ад 18.09.2015)

Змаганне беларускіх прадпрыемстваў супраць увядзення тэхнічнага рэгламенту Мытнага саюзу.

(«Новы Час» ад 4.11.2011)

Я занепакоена тым павольным прагрэсам, які дэманструе Украіна ў паляпшэнні дзяржаўнага кіравання у барацьбе з карупцыяй і зніжэнні ўплыву карыслівых інтарэсаў на палітыку.

(«Наша Ніва» ад 10.02.2016)

Для ўзмацнення канатацыйнага патэнцыялу метафарычнага выразу ў межах разглядаемай мадэлі могуць выкарыстоўвацца якасныя прыметнікі – *вялікая, жорсткая, бязлітасная, супярэчлівая*.

Словы тэматычнай групы **«вайсковае планаванне»** выкарыстоўваюцца для характарыстыкі эканамічнай дзейнасці. У даследуемым матэрыяле найбольш часта выкарыстоўваецца метафара «тактыка», у адрозненні ад рускамоўнага публіцыстычнага дыскурсу, дзе пераважае метафара «стратэгія»:

Ганэстарская тактыка на калійным рынку.

(«Новы час» ад 28.08.2013)

Аб тактыка-эканамічных хітрасцях магілёўска-шкоўскай вертыкалі.

(«Наш Магілёў» ад 25.11.2014)

Партнёрства з бізнесам у сферы: тактыка і перспектывы.

(«Культура» ад 18.02.2012)

Наступная разнавіднасць метафарычнага пераносу ў разглядаемай сферы – «ваенныя дзеянні – эканамічныя працэсы»:

...каб не было страшных удараў па нашым грамадстве праз эканоміку,...

(«Звязда» ад 25.03.2014)

У выніку павышэння цэнаў на нафту і так посткрызісная эканоміка заходніх краінаў атрымае новы ўдар.

(«Наша Ніва» ад 16.04.2012)

Актыўна выкарыстоўваецца полісемант «абарона»: дзейнасць кампаній і рынкаў ва ўмовах высокай канкурэнцыі мае патрэбу ў абароне і ахове; метафарычныя пераносы, якія адносяцца да дадзенай мадэлі, найбольш разнастайныя.

«Ды і нагадвала, што калі абароняць бізнес-план у нас, а потым на «біржы працы», то атрымаюць добрую субсідыю», – дзеліцца назіраннямі Галіна Яшава, загадчыца кафедры «Эканамічная тэорыя і маркетынг» ВДТУ.

(«Звязда» ад 12.08.2015)

У сваім каментарыі да Закона «Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у некаторыя законы Рэспублікі Беларусь па пытаннях гаспадарчых таварыстваў» намеснік міністра эканомікі Аляксандр Ярашэнка адзначыў, што гэты дакумент

прадугледжае новыя меры па абароне інвестараў.

(«Звязда» ад 5.08.2015)

Полісеманты са значэннем 'урон' у беларускай мове абазначаюць страту, шкоду, якую атрымалі суб'екты эканамічных адносін.

Марат Новікаў за 15 гадоў нанёс вялікі ўрон эканоміцы.

(«Новы час» ад 18.11.2011)

Ценявая эканоміка заўсёды ёсць у рыначнай эканоміцы. ... то пры наяўнасці адкрытых граніц гэта можа нанесці ўрон партнёрам па АЭП. Краіна можа нанесці сусветнай эканоміцы вялікія страты.

(«Звязда» ад 06.07.2016)

Негатыўны ўрон для кошту нафты.

(«Звязда» ад 06.07.2016)

Страты Беларускіх прадпрыемстваў выраслі ў 1,9 разы.

(«Новы час» ад 15.09.2014)

Дадзеная мадэль была выдзелена ў беларускамоўных эканамічных тэкстах для апісання суб'ектаў эканамічнай дзейнасці, якія знаходзяцца ў стане вайны эканомік, павінны раззбройвацца, спыняць ваенныя дзеянні, а таксама вызваляць эканоміку або бізнес, які пацярапеў крушэнне ці быў захоплены.

«Уносьце прапановы, можа быць, сапраўды ўсё забюракратызавана і трэба разнявольваць», – дадаў Прэзідэнт.

(«Звязда» ад 5.08.2016)

«Хазяйственнікі» добра ўмеюць адбраць і дзяліць, грукваць кулаком па сталю, але абсалютна не ў іх парадыгме разнявольваць бізнес.

(«Наша Ніва» ад 26.08.2009)

Чаму так важна разнявольваць бізнес?

(«Звязда» ад 3.03.2011)

Праблемы сусветнага эканамічнага крызісу і нацыянальных эканомік, прадстаўленыя ў выглядзе метафарычнага пераносу праз сферу ваенных дзеянняў, больш за ўсё выяўляюць актуальнасць канфліктаў, якія ўзнікаюць на эканамічных рынках, для носьбітаў мовы. Супастаўленне разглядаемай мадэлі ў рускай і беларускай публіцыстыцы выяўляе тыпалагічнае адрозненне адпаведных моўных культур. Так, беларусы не ўхваляюць агрэсію, актыўную пазіцыю ў спрэчцы, тых, хто выступае ініцыятарам канфлікту.

ЛІТАРАТУРА

1. *Лакофф, Дж.* Метафоры, котарымы мы жывем / Дж. Лакофф, М. Джонсон ; пер. с англ., под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиторал УРСС, 2004. – 256 с.
2. *Шыманская, В. Ю.* Эканамічная метафара ў сучасным беларускамоўным інтэрнэт-дыскурсе / В. Ю. Шыманская // Актуальныя вобросы філалогіі, педагогікі і методікі преподавання іностранных языков : сб. науч. трудов / Беларус. гос. ун-т ; редкол.: В. Г. Шадурский (гл. ред.) [и др.]. – Вып. 3. – Минск : БГУ, 2015. – С. 107–114.

Гэта выражаецца ў адсутнасці метафар з матывуючым значэннем 'распачаць вайну' ў беларускай мове.

«Суб'екты ваенных дзеянняў». Суб'екты эканамічнай дзейнасці ў высока канкурэнтным свеце часцей за ўсё метафарычна прадстаўляюцца як ворагі, аднак метафарычныя пераносы ў рамках дадзенага фрэйма з'яўляюцца нешматлікімі.

Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што дзяржава, урад, кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў «не павінны бачыць у прыватніках нейкіх ворагаў, сапернікаў, а павінны ставіцца да іх, як і да дзяржаўных прадпрыемстваў».

(«Наша Ніва» ад 21.01.2016)

Спецыфічнай уласцівасцю беларускага публіцыстычнага дыскурсу з'яўляецца выкарыстанне метафарычнай намінацыі 'волат' (персанаж усходнеславянскай міфалогіі) для абазначэння эфектыўных суб'ектаў эканомікі, перадавікоў вытворчасці.

Волаты «гарачага» жніва

(«Народная трыбуна» ад 30.11.2013)

У гэтым свеце выдзяляецца адзін эканамічны волат – ЗША.

(«Наша Ніва» ад 16.04.2012)

Волат эканамічнай думкі.

(«Звязда» ад 12.08.2015)

Такім чынам, у склад агульнай метафарычнай мадэлі «эканоміка – гэта вайна» ўваходзяць прыватныя метафарычныя мадэлі са сферамі матывацыі «віды вайны», «вайсковае планаванне», «ваенныя дзеянні», «суб'екты ваенных дзеянняў». Дадзеная мадэль з'яўляецца прадуктыўнай і часта ўжывальнай, што сведчыць аб яе кагнітыўным патэнцыяле. Метафары дадзенай мадэлі маюць, як правіла, негатыўную канатацыю і выкарыстоўваюцца для апісання жорсткасці, агрэсіўных дзеянняў, барацьбы, накіраванай на суб'ектаў адносін. У той жа час спецыфічнай асаблівасцю беларускамоўнай публіцыстыкі з'яўляецца адсутнасць метафар з мэтай матывацыі 'напад' і 'атака'. Далейшае вывучэнне дадзенай тэмы з'яўляецца актуальным і запатрабаваным не толькі для сістэматызацыі метафарыкону сучаснай публіцыстыкі, але і з мэтай выяўлення лінгвакультуралагічных і кагнітыўных асаблівасцей мадэлявання свету носьбітаў беларускай мовы.

REFERENCES

1. *Lakoff, Dzh.* Metafory, kotorymi my zhivym / Dzh. Lakoff, M. Dzhonson ; per. s angl., pod red. i s predisl. A. N. Baranova. – M. : Editorial URSS, 2004. – 256 s.
2. *Shymanskaya, V. Yu.* Ekanamichnaya metafara u suchasnym belaruskamounym internet-dyskurse / V. Yu. Shymanskaya // Aktualnyye voprosy filologii, pedagogiki i metodiki prepodavaniya inostrannykh yazykov : sb. nauch. trudov / Belarus. gos. un-t ; redkol.: V. G. Shadurskiy (gl. red.) [i dr.]. – Vyp. 3. – Minsk : BGU, 2015. – S. 107–114.